

Hrabák, Josef

Nová kniha o ruském verši

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1955, vol. 4, iss. D2, pp. 156-157

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108168>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

RECENSE A REFERÁTY

Nová kniha o ruském verši. Rozsáhlá práce Kyrila Taranovského *Ruski dvodelni ritmovi* je věnována vývoji ruského trocheje a jambu od doby, kdy byl do ruské literatury uveden sylabotonický verš, až do devadesátých let 19. stol. Kniha byla zpracována v letech 1937—1941, ale tiskem vychází teprve r. 1953.¹ Pro tisk autor její text upravil se zřetelem k nové literatuře předmětu, přesto však je ji třeba hodnotit se stálým přihlazením k době, v níž vznikala, neboť v předvečer a na počátku druhé světové války byl její autor izolován od jiných slovanských badatelů; jak je vidět ze seznamu literatury (str. 371—374), některé významné práce mu byly nedostupné. Jistě by však bylo jeho zkoumání prospělo, kdyby byl mohl přihlížet na př. ke knize M. Bakoše Vývin slovenského verša od školy Štúrovej (druhé přepracované a doplněné vydání v Bratislavě 1949) nebo k práci K. Wóycickéh o Rytm w liczbach (Wilno 1938), jež mu mohly pomoci po stránce metodické. To platí zejména pro knihu Wóycického, kde je rozvinuta metoda statistického rozboru, které sám Taranovský užívá, ale mohl též těžit ze starší práce Wóycického *Polski ósmiozglaszkowiec trocheiczny* (Varšava 1916). Je pochopitelné, že už pro tyto objektivní příčiny autorův pohled byl na některých místech poněkud zužován. Proto se také naše úvahy soustředí na dvě otázky: co kniha Taranovského přináší a v čem by ji bylo třeba doplnit podle dnešního stavu nauky o verši.

*

Kniha má dva nestejně dlouhé díly; první — poměrně stručný² — je rázu v podstatě theoretického, druhý — daleko rozsáhlejší — podává popis vývoje jednotlivých jambických a trochejských rozměrů ruského verše v tom pořadí, v jakém vstupovaly do ruské literatury. V tomto oddíle³ vidím těžisko celé práce.

V theoretické části seznamuje autor čtenáře se základními pojmy moderní metricky a obecně charakterisuje metrické konstanty a rytmické tendence ruského jambu a trocheje. Na rozdíl od terminologie již vžitě v naší literatuře o verši zavádí vedle termínu *rytmické tendence* ještě termín *metrická dominanta*: metrickou dominantou ruského sylabotonického verše je v jeho pojetí nedostatek slovních přízvuků na slabikách tvořících lehké doby verše, rytmické tendence tvoří podkládání těžkých dob slovními přízvuky; podle naší terminologie by se zde nedělal rozdíl mezi dominantou a tendencí, neboť při statistickém rozboru se jasně rysuje, která tendence je silnější (je dominantou) a která slabší. Zpřesnění vyplývající z rozlišování mezi tendencemi a dominantami není jistě na škodu, ale termín *dominant* nepokládám za šťastný; myslím, že by se měl dominantou nazývat prvek, který je nositelem metrického impulsu (v našem případě podkládání těžkých dob slovními přízvuky).

Při popisu verše se Taranovský správně vyrovnává s teorií t. zv. vedlejších slovních přízvuků a omezuje se jen na zkoumání přízvuků hlavních. V jeho práci však není dořešena úloha jednoslabičných slov, podkládajících těžké doby verše (mají se všechna klást po prosodické stránce do téže roviny?). Rovněž je správné, že svůj historický popis verše zakládá na sledování míry, do jaké jsou u jednotlivých básníků podkládány těžké doby slovními přízvuky; obrazu vývoje verše by však nepochybně prospělo, kdyby byl autor přihlížel i k tomu, do jaké míry je zachovávána nepřizvučnost dob lehkých. Těžké doby tvoří sice *rytmickou inertii* verše, ale větší nebo menší přesnost v zachovávání nepřizvučnosti lehkých dob není pro veršový rytmus bezvýznamná a při podrobném rozboru vývoje verše by se s ní mělo počítat.

Vývojovou cestu jednotlivých sylabických různotvarů ruského jambu a trocheje probírá Taranovský v druhé části své knihy. Jak jsme již uvedli, postupuje

tak, že řadí tyto různotvary chronologicky; proto začíná rozborem útvarů uživa-ných hojně v 18. stol. (čtyřstopý trochej, pak čtyřstopý, trojstopý a šestistopý jamb) a dále přechází k rozboru rozměrů užívaných v 19. stol. (pětistopý jamb, později ostatní rozměry trochejské). Hlavní význam této části práce (založené na bohatém materiálu a opatřené 94 názornými diagramy) je jednak v tom, že ukazuje, jak se ve vývoji ruského verše uplatňoval vliv verše cizího (při čemž nezanedbává ani souvislost »literárního« verše s veršem lidovým), jednak v tom, že podrobně sleduje, jak se uplatňoval v historickém vývoji ruského verše zákon o *disimilaci* soused-ních těžkých dob, t. j. snaha, aby sousední těžké doby nebyly podkládány slovními přízvuky stejně silně. Pro ruský verš trochejský a jambický je charakteris-tický regresivní ráz této disimilace: nejsilněji (obyčejně na 100 %) bývá podklá-dána slovními přízvuky poslední těžká doba, druhá těžká doba od konce pak daleko slaběji, třetí těžká doba od konce silněji než druhá těžká doba od konce (ale obvykle ne na 100 %) atd. Tak vzniká regresivní vlnovitá křivka slovních přízvuků.⁴

Při řešení otázky vlivu cizího verše a uplatňování zákona disimilace dochází Taranovský k výsledkům, které svým dosahem přesahují rámec dějin ruského verše. Na bohatém materiálu ukázal, že regresivní ráz inertiie ruského verše 19. stol. není pasivním důsledkem prosodických vlastností ruštiny, neboť při překladech se uplatňovala nejednou inertiie rázu přímo protichůdného, avšak že je pro ruštinu regresivní typ veršové inertiie nejvhodnější (je pro ni typický), a proto se během 19. stol. ruský trochej a jamb vyvíjí právě směrem k regresivní-disimilaci těžkých dob. Toto pozorování se dá zobecnit v tom smyslu, že pro klasický verš jistého jazyka je vhodný jistý typ veršové inertiie a že se k němu vyvíjí, i když byl do literatury uveden v jiné podobě. To dává podněty i naší matrice, zejména zkou-mání verše staročeského, a u verše novočeského zkoumání veršové inertiie překladů v poměru k verši originálu; po té stránce bude zajímavé prozkoumat na př. začátky novočeského básnictví (Jungmannovy překlady) a překladatelskou praxi lumí-rovskou.

Zbývá nám ještě odpovědět na otázku, čím bude třeba doplnit práci Tara-novského. Domnívám se, že je to soustavný zřetel k literární a společenské situaci. Materiál, který Taranovský nashromáždil, může totiž způsobit dojem, že se verš vyvíjel sám ze sebe, imanentně; bude proto třeba soustavně sledovat, jak přesuny v tvaru verše souvisely s měnicím se poměrem spisovatelů ke skutečnosti. Autor sice u každého rozměru uvádí jeho sepětí s literárními druhy a druhovými formami, ale to nestačí; bude nutno soustavněji přihlížet k významové stránce verše na po-zadí celého literárního vývoje, a dále bude třeba ukázat, že vývojové mezníky, které autor stanovil pro dějiny ruského trocheje a jambu, nejsou nahodilé, ale že byly podmíněny vývojem literatury, který byl determinován vývojem společen-ským

Josef Hrabák

¹ Vydala Srbská Akademie věd v Bělehradě; str. 376 a 16 statistických tabulek.

² Teorické osnovy ruských dvodelních ritmova, str. 1—45.

³ Istoriski razvitak ritmičke inercije ruskich dvodelních ritmova, str. 47—351.

⁴ V českém trocheji a jambu je vlnovitá křivka slovních přízvuků podkláda-jících těžké doby verše progresivní (nejsilněji je vyznačována první těžká doba, druhá daleko méně, třetí zase silněji atd.).

K problematice řeckých výpůjček v prosaických spisech Ciceronových (Päivö Oksala: Die griechischen Lehnwörter in den Prosaschriften Ciceros. Helsinki 1953; stran 176).

Již od osmého století př. n. l. byl poloostrov Apenninský přístupten silným vlivům řeckým. Je pochopitelné, že tyto vlivy zasáhly značnou měrou i do samotné slovní zásoby jazyka latinského. Ovšem každé naše zkoumání řeckých výrazových prvků, nacházejících se v latinském kontextu, se v podstatě opírá jen o latinské literární prameny, a zůstává tedy spíše zjišťováním osobitého usu určitého autora, než aby bylo možno tímto způsobem podat zcela neskreslený obraz současně hovorové řeči. Tohoto stanoviska se celkem důsledně ve své studii drží i Päivö Oksala.

V úvodních poznámkách (str. 7—13) se autor zabývá podstatou a historií problému. Zvláštní pozornost přitom věnuje rozřídění slov řeckého původu, jež se u Cice-